

HERINNERDE DAGEN

Herman van Veen

Voor ik het vergeet

Deel 2

2015 UITGEVERIJ THOMAS RAP

Heeft dit zo
bestaan?

Ons jongste kleinkind ligt boven in haar vakantiebedje. Haar vader en moeder zijn kuieren in het dorp. Mijn vrouw is boodschappen doen. 'Wil je even op haar passen?'

Op voorzichtige tenen sluip ik naar boven om te kijken of ze nog leeft. Daar ligt ze op haar buik. Een speen in haar bollewangengezicht.

Ze ademt nauwelijks hoorbaar. Zie haar schouders zachtjes op en neer gaan. Hoop dat haar ouders of mijn vrouw snel terugkomen.

Lieve Lia,

Ons huis staat in een zonnetje, het waait licht. In de verte klinkt van boven de bergen onweer. Ik zit op de bank in de huiskamer. Schrijf je deze brief en kijk ondertussen met een scheef oog naar de tv. Een man met een ernstig gezicht vertelde zojuist dat er een vliegtuig boven Oekraïne is neergeschoten. In het vliegtuig zaten ook veel Nederlanders, misschien wel honderdtachtig, daarom stop ik nu met schrijven omdat ik een beetje huilen moet.

Het is nu twee uur later, heb een glas Ricard ingeschonken met ijs en water. Als ik het glas oppak klinken de ijsblokjes als kerstklokjes.

Op de tv is nu een film over Japanse soldaten die ooit China veroverd hebben. In de film speelt ook een meisje, een prachtig Chinees meisje. Ze draagt een jurk van zijde met bloemen van rood en geel.

Mijn moeder had ook ooit zo'n zijden ochtendjas. Als zij die droeg was ze droevig of ziek dus hield ik niet van zijde.

Het meisje praat nu met een oude man, ouder dan ik.

Oké, ik stop met schrijven, hoor geblaf in de tuin, ga even kijken waarom ze dat doen, wilde zwijnen of een tovenaar? Je weet maar nooit.

Vond het heel leuk dat je bij ons op vakantie was. Oma Gaëtane heeft je daarna erg gemist. Ik ook wel, maar niet zoveel als zij.

Oh ja, vanochtend stond er een artikel in de krant over een raket met aan boord een satelliet die moet gaan draaien om een planeet

bij een verre ster. Die raket is wel zeventig jaar onderweg voordat hij er is. Dan is het tweeduizendvierentachtig en ben je net zo oud als ik nu ben, wonderlijk.

Dag Lia, tot heel snel.

Je opa

EEN BADKUIP VOL BLOED

De eerste keer dat ik van huis wegliep, kwam ik tot aan het grote kermisplein. Ik hoef mijn ogen maar te sluiten en zie de kermisfilm voor me. De kramen met olieballen, suikerspinnen, zuurstokken en kaneelpijpen, de ballengooitent, het spookhuis waar ik maar snel voorbijliep, de vreemde vrouw met baard, de lilliputters, geverfde poedels, de worstelaars, de draaimolens, de kop van Jut. De kreupele ezel van wie de eigenaar vertelde dat zijn muildier de over-, over-, overgrootmoeder was van de ezel die Maria droeg.

Sirenes, tinkelende bellen, draaiorgels die tegen elkaar in speelden. De zweefmolen met zijn spiegeltjes vond ik, op de harmonie en fanfare na, het mooist, daar kon ik niet verder lopen. Bij die muziektent bleef ik staan gapen naar de glanzende koperen trombones, de schetterende trompetten, de stoere sousafoon, de hoorns, de treurige klarinetten en de trotse trommelaars. Muzikanten, kerels die blijkbaar overdag iets anders deden, ik herkende er twee van de zaak van mijn vader. Ik zag Bertus Broekman, onze paardenslager, met een rood aangelopen hoofd achter zijn sousafoon zitten. 'Herman, in een paard zit een badkuip vol bloed,' vertelde hij mij ooit.

Ook hij had net als de anderen een pet op met een glimmende klep, waarboven een keurig geborduurd harpje was gestikt.

Mijn speciale aandacht ging uit naar de schuiftrumpetten omdat dat de favoriete instrumenten van mijn vader waren. Papa hield vooral van Glenn Millers band, die hij kende van de in de oorlog illegale zender Radio Oranje. Was Glenn Miller na de oorlog op de radio, dan werd mijn vader altijd weer spontaan verkouden en snoot hij stevast drie keer zijn neus in een grote geruite zakdoek. Elke maandagochtend kreeg hij van mijn moeder een keurig gestreken schone, die hij dan na een week als een mislukt gebakken oliebol in de wasmand mikte.

Wim Hofman was ook op de kermis, zo las ik laatst in een van zijn boeken. Ik heb hem toen niet gezien. Hij stond blijkbaar bij de achtbaan te kijken. Ik lees: ‘Een hoog geel geverfd staketsel, dat, omdat het door een groot aantal lampen verlicht werd, scherp afstak tegen de inktzwarte avondlucht. Een wagentje tolde rammelend naar beneden. Er zaten jonge mensen in. Meestal zaten er jonge mensen in.

Het wagentje maakte wat spiralen, kreeg vaart, reed dan een eindje omhoog om dan opeens de diepte in te rijden. De meiden die in het wagentje zaten gilden dan hard. Die hoorde je boven al het lawaai van de kermis uit.

Al waren er ook een paar tenten die geen muziek hadden. De palingtent niet. Dat was een stille tent. De palingen lagen netjes, recht als stokjes op vetvrije papertjes in kistjes. Ze hadden de kleur van koper en hun oogjes leken verdroogd.

Ook de snoeptent was stil. De zuurstokken stonden als bladerloze takken in vazen.’ Er lagen ook knalrode wijnballen, doorzichtig en zo groot als Wims vuist.

Voor het blaasorkest op het kermisplein stond een tambour-maître, de linkerhand galant op zijn heup geplaatst, met de rechter gooide hij een stok met gouden kwast en koord – zo

af en toe op een accent in de muziek – omhoog. In de hele houding van zijn bovenlijf had hij het dansende van iemand die iets volmaakt nutteloos doet en zich daar geheel aan overgeeft. ‘Het volkomen zinloze van zijn bewegingen,’ zo schreef Godfried Bomans – die net als Wim en ik op een ander pleintje ook zo’n harmonie-fanfaredirigent gezien had – ‘vervult hem met een diepe ernst, want hij kan zich op geen enkel aanwijsbaar nut beroepen. Hij moet het van zijn eigen toewijding hebben.’

En toen het zomaar afgelopen was en de glanzende instrumenten in koffers verdwenen, en als laatste Bertus Broekman met zijn sousafoon het kermisterrein af slofte, voelde ik me tegelijk bedroefd en goed. Zo’n man, zo’n tambour-maître, wilde ik later worden. Zo’n man die aan het slot van het akkoord zijn stok zó hoog gooit, dat je denkt: hij vliegt door het dak van de muziektent naar de sterren.

‘Daar ben je, dekselse kwajongen. Je moeder en ik hebben stad en land afgezocht. Naar huis!’ ‘Maar ik heb nog niks gegeten.’ ‘Had je maar niet moeten weglopen. Naar bed! Onmiddellijk.’ Ik rende de trap op, kroop ongewassen onder de dekens met trompetten in mijn oren en trommels in mijn hart.

MANNA

In de late nacht dat ik geboren werd zaten er kranten voor de ramen. Waren de lampen uit. Want het was oorlog. De mensen zagen bij de sterren en de maan. Het was stil op straat en in de lucht kon je bommenwerpers horen.

Vader en moeder kwamen op mijn idee op zes juni negentienvierenveertig. Hun inspiratie was een bericht op Radio Oranje. Daar hoorden ze voor het eerst van Operatie Overlord. Dat op codenaam D-day geallieerde strijdkrachten waren geland op de kusten van Normandië. Canadezen, Commonwealth-troepen, eenentwintig Amerikaanse, vrije Europese en zesentwintig Britse divisies. Zevenduizend vaartuigen, twaalfduizend vliegtuigen, twintigduizend parachutisten, vijfduizend ton bommen. Wie kon daartegen op?

Het kon niet anders. De oorlog zou snel afgelopen zijn, tijd voor een jongetje dat vast en zeker in vredestijd geboren zou worden. Dus, zeg maar, de spons kon er met vol vertrouwen uit. Maar het liep anders dan mijn ouders gehoopt hadden. Ik kwam een invasie te vroeg op de wereld in Utrecht, Uterreg de stad van het midden.

‘Het waren, zo bleek later, niet alleen de geallieerden die Duitsland te gronde richtten. In de laatste oorlogsmaanden gaf Adolf Hitler bevel Duitsland te verwoesten en honderdduizenden Duitsers van huis en haard te “evacueren”. De Führer wilde niets weten van een leven na de oorlog. Door de waanzin van Hitler werd de oorlog driekwart jaar node-loos gerekt,’ schrijft historicus Geert Mak in zijn boek *De eeuw van mijn vader* die ook de eeuw van de mijne was.

Mijn tijd begon eigenlijk in de jaren vijftig. De jaren vijftig van de twintigste eeuw worden over het algemeen gezien als een saaie tijd van hard werken en weinig veranderingen. De maatschappij was strak georganiseerd en het gezag van de overheid en het eigen kerkgenootschap was nog onaantastbaar.

Veel gezinnen leefden in bittere armoede, de oorlogsjaren nog vers in het geheugen en de portemonnee nog even leeg. Een tijd van burgerlijkheid en een benepen moraal aan de ene kant, maar ook een tijd van knusheid en saamhorigheid aan de andere kant. De moraal was streng, en de jeugd van de weeromstuit opstandig, toch moesten ze zich conformeren aan die tijd, anders lagen ze eruit! Huiselijke gezelligheid stond hoog in het vaandel. Het gezin was in die tijd ook werkelijk de hoeksteen van de samenleving. De kinderen werden opgevoed volgens het motto: rust, reinheid en regelmaat.

Tussen 1945 en 1950 werd er massaal getrouwd in Nederland. En de pasgetrouwden wilden ook graag kinderen. Het gevolg, een enorme geboortegolf: de babyboom (tussen 1946 en 1954 werden twee miljoen kinderen geboren). In de jaren vijftig bloeide het instituut verloving volop, het was in die tijd dat er niet veel geld was: dé gelegenheid om vooral

dankbaar en praktisch de cadeaus in ontvangst te nemen voor de uitzet.

Het leven was begrijpelijk en benauwend. De meeste mensen hadden de oorlog meegemaakt en kenden de ellende van de depressie uit de jaren dertig. Men wilde nu vaste grond onder de voeten krijgen en zekerheid hebben. Het werd de tijd van Willem Drees en van regelmaat en orde.

Van de eerste jaren herinner ik me nog weinig. Ik had een klein rubber poppetje dat ik stuk gezogen heb. Sliep in een alkoof naast de slaapkamer van mijn ouders.

Toen ik kon staan mocht ik in een tuigje vastgebonden aan de regenpijp op de stoep spelen.

Herinner me Sinterklaas en de enge Zwarte Piet met zijn ketting en jutezak. Weet nog dat ik voor het eerst naar de kleuterschool ging. Zie nog mijn moeder weggaan, haar vertwijfeling. 'Dag Herre, tot straks, ik kom je zo weer halen.'

Ik heb pas op mijn negenenzestigste ontdekt dat mijn grootmoeder zes kinderen verloor. Schreef daarna voor een kerstprogramma een liedje over een muis die zeven jonkies kreeg in de nacht dat ook Jezus geboren werd. Toen ze van haar kroost bevallen was trippelde ze naar de kribbe om te zien hoe het bij de mensen gegaan was. Terug in haar nestje ontdekte ze dat de uil zes van haar jongen had geleend voor zijn kuikens.

*Hoe geboren wordt
bij mensen
had ik nooit gezien
dus trippelde ik
even weg
eventjes maar*

*weg van mijn nest
met zeven roze muisjes*

*piepte er maar
even tussenuit
om het mensenkind te zien
dat wonderbare mensenkind*

*kom je terug
heeft de uil
zijn uilenwerk gedaan
eentje
eentje heb ik er nog
over*

Mijn moeder, die zo geleden had onder de Hongerwinter, proefde ik voor het eerst op veertien maart negentienvijfveertig om een uur of vier in de morgen. De oorlog was nog niet afgelopen maar vrolijkheid en vreugde lagen in het verschiet.

De Nederlandse vlag lag weggemoffeld onder lakens en kussenslopen in de linnenkast, gestreken, klaar en wel om uitgestoken te kunnen worden.

Mijn moeder, dochter van een sigarenmaker, zoetwatervisser en driebandenbiljartkampioen en een naaister, was een kleine, mollige, ernstig grappige vrouw. Zouden er in haar tijd Olympische Spelen geweest zijn voor stofzuigen, knopen aanzetten, breien of dubbeltjes omkeren, dan zou zij drievoudig Olympisch kampioene geweest zijn. Ik vroeg haar op haar tachtigste verjaardag: ‘Mama, wat denkt u? Wat komt er na de dood?’

‘Na de dood? Lieverd, de rekeningen.’

Voor de boter op de boterham, de honing uit de pot, voor de aai over je bol, jouw handen in de hare had mama zachte handen.

Voor het schrobben van de vloer, het dichtslaan van de deur, het wringen van de was en de mattenklopper had ze harde handen.

Voor het openmaken van die brief, dat ene telefoongesprek, de driftbuien van vader, de woorden uit de oorlog had ze trillende handen.

Voor het stoppen van de sokken, het strijken van de hemden, het breien van je zwembroek, voor het vuiltje in je oog had ze praktische handen.

Voor je billen en je wangen had ze mamahanden en voor de reis naar haar moeder had ze roerloze handen.

Als ik boos ben of bang, me onrustig voel, in de war of opgejaagd, mag ik graag op markten en in warenhuizen rondsjokken. Kwam laatst bij de C&A op de roltrap Joepie tegen, een straatvriendje van vroeger. ‘Wat doe jij in de C&A?’ vroeg ik hem. ‘Hetzelfde als jij,’ antwoordde hij. ‘Je mist je moeder,’ grijsde Joepie.

Joepie heette eigenlijk Kees maar wij noemden hem zo omdat hij met stoelendans een keer in huilen was uitgebarsten nadat hij bijna zijn nek gebroken had over de laatste omgevallen stoel. Maanden moest hij daarna met een hoge leren band om zijn hals lopen.

In alle vakken op de Montessorischool was ik matig tot redelijk behalve in Joepie Joepie. Zorgde er altijd voor dat ik als eerste af was want hij of zij die het eerste af was moest dan voor straf een liedje zingen en dat deed ik maar al te graag. Had daarvoor twee redenen. Juffrouw Bos, de zang-

lerares op wie ik vooral ook verliefd was, zij was zeker zo mooi als Romy Schneider, en zingen maakte mij van alles wat er toen bestond het blijst.